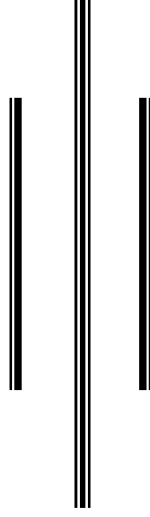
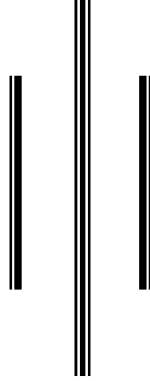

“हिन्दु समाजमा दलित जातिको हैसियत” बझाङ्ग जिल्ला कफलसेरी
गा.वि.स.का दलित जातिहरूको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर तहको
उपाधि प्राप्तको लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

सन्तोष कुमार बोहरा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय क्याम्पस

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं, रोल नं. : ५३२

२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “हिन्दु समाजमा दलित जातिको हैसियत” बझाङ्ग जिल्ला कफलसेरी गा.वि.का. दलित जातिको एक अध्ययन विषयक शोधपत्र सन्तोष बोहराले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा रहि तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु । अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/५/

.....
प्रेम चलाउने
शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

“हिन्दु समाजमा दलित जातिको हैसियत बर्खाड्ग” जिल्ला कफलसेरी गा.वि.का. दलित जातिको एक अध्ययन शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय, समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरमा समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षमा अध्ययन गर्ने सन्तोष बोहराले प्रस्तुत गर्नु भएको शोधपत्रलाई विभागद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

प्रा.डा. तुलसी राम पाण्डे

विभागीय प्रमुख

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

हस्ताक्षर

.....

प्रेम चलाउने

शोधनिर्देशक

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

.....

पोषण दाहाल

बाह्य निर्देशक

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

.....

मिति : २०७३/५/

कृतज्ञता

यस शोधपत्रको निर्देशन, सल्लाह, सहयोग, सुझाव एवं शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न समस्याहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिएर सही मार्ग निर्देशन गर्नुहुने शोधनिर्देशक आदरणीय गुरुवर प्रेम चलाउनेप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अनुसन्धानका क्रममा उचित सद्भावका साथ तथ्याङ्क सङ्कलनमा सहयो पुऱ्याउनु हुने अध्ययन क्षेत्रका उत्तरदाताहरूमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नु हुने यस समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुखज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी यस शोधकार्यको लागि आवश्यक सल्लाह, सुझाव र मार्गदर्शन गरी बाह्य निर्देशकको भूमिका प्रदान गर्नु हुने आदरणीय गुरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यस शोधकार्यलाई पूरा गर्ने अवसर सहित आवश्यक सहयोग सल्लाह दिनु हुने समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यसरी नै व्यवहारिक समस्यासँग संघर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई उच्च शिक्षामा पाइला टेकाइ हौसला र प्रेरणाका साथ विश्वविद्यालय शिक्षासम्म पुऱ्याउन सफल हुनुहुने पुजनीय बुबा र आमाप्रति हृदयदेखि खुशी व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी मेरो सम्पूर्ण कार्यमा विभिन्न तवरबाट हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा सम्पूर्ण परिवारका सदस्यहरूलाई हृदयदेखि नै सम्झन चाहन्छु ।

अन्त्यमा विभिन्न पक्षबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरा सम्पूर्ण परिवारका सदस्यहरू, ईष्टमित्र, नातेदारहरू र मेरा शुभचिन्तकहरूलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दै मेरा सहपाठी साथीभाइप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

सन्तोष कुमार बोहरा

विषय सूची

	पृष्ठ
अध्याय एक : परिचय	१-७
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अनुसन्धानको महत्त्व	५
१.५ अध्ययनको क्षेत्र	६
१.६ अध्ययनको सिमा	६
अध्याय दुई : साहित्य पुनरावलोकन	८-१५
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	१६-२०
३.१ अध्ययनको क्षेत्र छनोटको औचित्य	१६
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१६
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत	१७
३.३.१ प्राथमिक स्रोत	१७
३.३.२ द्वितीय स्रोत	१७
३.४ तथ्याङ्क संकलन विधि	१७
३.४.१ अवलोकन	१७
३.४.२ अन्तरवार्ता	१८
३.४.३ नमुना छनोट	१९
३.५ विश्वसनियता र प्रमाणिकता	१९
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण	१९
अध्याय चार : ठाउँ र सामाजिक सांस्कृतिक वनावट	२१-३०
४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय	२१
४.२ जनसङ्ख्या र बसोबास	२२
४.३ दलित जातिको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षहरू	२३
४.३.१ दलित जातिको परिचय	२४

४.३.२	दलित जातिको जनसंख्या	२४
४.३.३	दलित जातिको पारिवारिक संरचना	२५
४.३.४	महिलाहरूको स्थिति	२६
४.३.५	सामाजिक, राजनीतिक चेतना	२७
४.३.६	दलित जातिको भाषा, धर्म तथा रहन सहन र भेषभूषा	२८
४.३.७	दलित जातिको जीवन, संस्कार र पर्वहरू	२८
अध्याय पाँच : दलित जातिको हैसियत निर्धारणमा आर्थिक अवस्था		३१-३४
५.१	कृषि	३१
५.२	हलिया र अधियाप्रथा	३२
५.३	ज्याला मजदुरी	३२
५.४	पशुपालन	३२
५.५	दलित जातिमा भु-स्वामित्व	३३
५.६	खाद्यान्नको प्रयाप्तता विवरण	३४
अध्याय छ : दलित जातिको हैसियत निर्धारणमा शिक्षा		३५-३८
६.१	दलित जातिको शिक्षाप्रतिको अवधारणा	३६
अध्याय सात : सारांश र निष्कर्ष		३९-४२
८.१	सारांश	३९
८.२	निष्कर्ष	४१
सन्दर्भसूची		

तालिका सूची

		पृष्ठ
तालिका १	कफलसेरी गा.वि.स.को वडागत जनसंख्या र घरधुरीको विवरण	२३
तालिका २	दलित जातिको जनसंख्या विवरण	२५
तालिका ३	दलित जातिको पारिवारिक स्वरूप	२६
तालिका ४	घरधुरीको आधारमा जग्गाको विवरण	३३
तालिका ५	दलित जातिमा खाद्यान्नको प्रयाप्तता	३४
तालिका ६	दलित जातिको शैक्षिक अवस्था (६ वर्ष माथिका)	३६